

bokselskap.no, Oslo 2018

Jonas Lie: *Fortællinger og Skildringer fra Norge*

Teksten er hentet fra Universitetet i Oslo/dokpro.uio.no. Dokpros tekst er basert på *Samlede Digterverker*, standardutg. i 10 bind, Kristiania, Gyldendal, 1920–21).

ISBN: 978-82-8319-390-9 (digital, bokselskap.no), 978-82-8319-391-6 (epub), 978-82-8319-392-3 (mobi)

Teksten er lastet ned fra bokselskap.no

Jonas Lie

Fortællinger og Skildringer fra Norge

bokselskap.no

Oslo 2018

[Nordfjordhesten](#)

[Søndmørs-Ottringen](#)

[Finneblod](#)

[Svend Føyn og Ishavsfarten](#)

NORDFJORDHESTEN

En liden Fortælling fra Skydskarjolen

De græslændte, bakkede Gaarde i Nordfjord og Fjeldbeiterne der er Hjemstedet for det, man kalder Nordfjordracen.

Altid kjendt for et fortrinligt Dyr har «Fjordingshesten» med Hestehandlerne gaat i Salg saavel til Sjødistrikterne sønden- og nordenfor som over hele Østlandet og langt ind i Sverige. I de sidste Aar, da ogsaa Udlændingen har faat Øie for, hvad der bor i disse smaa, livlige Heste med Ben som Staalbjere, er de solgt baade til Keiser Napoleon og Engelskmændene. Man har endog villet krydse den med de arabiske Bjergheste, hvilke den i meget skal ligne. Som andre indestængte norske Begavelser har ogsaa den enedlig faat sprængt Bygdens snævre Mur og naat til et videre europæisk Navn. Den har bogstavelig slidt sig til det paa Landeveien, hvor den er fundet som Perlen i Smudset.

Fjeldvante og lette, saa de aldrig snubler, kan de med Benene under sig som Trommestikker i strygende Fart trave milevis foran Karjolen, Bakke op og Bakke ned, uden at miste Pusten.

Det er disse Heste, der har givet Engelskmændene Smagen for deres Karjolsport i Norge, hvilken de nu prøver at føre over til sit eget Land. Deres egne høibenede Blodsheste skulde kun lidet due i Farten udfør Bakkeknækken. Det er ogsaa disse smaa Heste, som har baaret den værste Del af den svære Skydstyngde paa det vidstrakte Østlands befærdede Veie. Billige, letholdte med Foder, villige og udholdende over al Maade, er de nemlig som skabt for Ageskydsen.

Men, er det gamle Ord sandt, at Mennesket paa Dommens Dag skal møde hvert Dyr, han har forurettet, – de skal da tale og klage, – saa vil mangan Skydsskaffer og mangan én, der har kjørt med hans Heste, faa en tung Regning at opgjøre med «Fjordingen», hvis Villighed og Raskhed er blevet saa ubarmhjertigt og saa uden Ende misbrugt.

Og dette sker tildels endnu den Dag idag – saa kjærligt det norske Folk ellers er mod sine Husdyr – paa vore Skydsveie, om det end her og der maaske kan være blevet bedre.

Netop hjemkommet fra en Station paa seks à syv Fjerdinger – en Vei, som den altsaa har gaat dobbelt – skal den paa ny i Sælen. En reisende venter utaalmodigt paa Skyds og vil klage i Bogen. Næsten alle Heste er ude, de kostbareste maa spares i Uføret, og saa faar da «Vesle-Svarten», «Vesle-Borken», «LitleKviten» eller «Musa», stakkar, saa vaad den er, igjen ivei.

Det er senkvælds og koldt, eller den reisende har plagsommeligt arbeidet sig frem fra Station til Station med Svøben paa den ene næsten ubevægelige Hest efter den anden. Han mærker med Fornøielse, at han her har faat en ren Undtagelse, et udmærket Dyr og benytter Leiligheden til at faa disse syv Fjerdinger fra sig i Hast. Den lille, magre «Graa» kan ikke tale for sig, dens gode Raceblod fordrager ikke Svøben, og under nervøse skvætnes Tilløb, saa ofte denne blot skimtes af dens forskræmte Øie eller suser truende i Luften, gjør det forjagede Dyr denne Tur kanske endnu hurtigere end den første paa Dagen. I Sneføre, med en halvdrukken Mand i Slæden fra eller til Marked, eller én, der er for sent ude til Jernbanestationen, og nogen saadan er der hver Dag, betragtes de syv Fjer dinger som en Traverbane, hvor det raske lille Dyr ret skal prøves; – styrter det, er det, saa gammel Hesten nu er, dog vanskeligt mere end ti, tolv Daler vovet, om Skylden skulde findes at være hans, som kjørte.

En Dag blir den «sprængt». Saa begynder den af og til at snuble, og efter nogle Aars Tjeneste skal den endelig «skydes til Høsten», fordi for mange reisende klager over, at den falder overende med Karjolen, naar den ikke er stivholdt i Tømmen.

Tiden dertil udsættes og udsættes; – over Høstbløden faar den trække ogsaa denne Gang for at tage af for de andre Heste. Foran den skranglede, i Armene sammensurrede, Skydskarjol vader den under Piskeslag i den bløde, dybe Lerbakke, forsvinder ofte næsten helt under Fadingen, saa Tømmerne hænger som skraa Fiskesnører, hvorefter den skal drages op igjen.

Endelig kommer den Morgen, da Skudet falder «Vesle-Graaens» lykkeligste Dag, siden den sprang løs og ledig om som Føl oppe i Hestehagen i Nordfjord og fik Kjælenavn af Børnene paa Hjemgaarden.

Man faar haabe paa, at Gud ogsaa har en Opreisning for dette lille, gode,

tjenstvillige Dyr, som bare har lidt, bare blev misbrugt i Sælen, aarevis, indtil Døden tilslut barmhjertig tog det i Fang, – at det hinsides vil finde friske, frie Græsgange og endnu deiligere, sommerblaa Fjelde at beite imellem endog end de hjemme i Nordfjord.

*

I Nordfjord er der et Fjeld, som heder Bjerkenaaven, og i en af Liderne der ligger, næsten som et Skilderi paa en Væg, den bratlændte Gaard Strømshagen med sine smaa Huse. Elven gaar strømstrid i Juvet nedenfor, og tvertover dette er lagt nogle Tømmerstokke til Bro for Mand og Hest.

Paa den anden Side, lidt paa skraa og lavt ved Elvebredden, ligger Gaarden Evjen, der bærer sit Navn, fordi Elven her hviler sig i en Bugt, hvor der staar en liden smuk Bjerkeskog.

Et Stykke bortenfor Juvbroen laa derover bag en Haug en stor buskbevokset Teig, passende til Rydningsland. Om denne havde der i endel Aar staat en hidsig Proces mellem Gaardene.

Jon Evjen havde i tyve Aar spærret Veien til Teigen med tre Gjerdestokke, der saa nok saa tynde og uskyldige ud; men Retten kjendte det at være Hævdsgjerde, og Enden blev, at Teigen blev fradømt Strømshagen.

Af denne Proces blev Manden paa Strømshagen halvt udarmet. Da han døde, blev Enken siddende igjen med Gaarden og Gjælden samt Sønnen Gjermund, som da var to og tyve Aar.

Det var en undersætsig Gut med mørkt Haar, svære Bryn over de brune Øine og et lidt bredfaldent, men klogt og livligt Ansigt. Han var stoltere, end han vilde lade Folk mærke; og braa og snar til at tage sig tilrette, hvor et godt Ord endnu kunde gjort det.

Folket paa Evjen sad i Velstand.

Den ældste Datter hed Sigrid; hun var lyslet, høi og overmaade smuk. Dertil var hun ferm i al huslig Gjerning og af et stille Væsen, hvormed der fulgte som en Værdighed; naar hun sagde noget, faldt Ordene altid omfram godt og klogt; hjemme havde hun igrunden Magten i Huset.

Alle sagde, hun saa ud som en rigtig Fuldgardsjente; heller ikke feilede det paa dem, som bød hende Gaardene, men hun havde et efter et afslaaet alle Tilbud.

Forældrene mente misfornøiede, at, enten vilde hun ikke gifte sig, eller ogsaa havde hun i dette mindre Forstand end i andre Ting. De lod hende dog raade sig, som hun pleiede.

En Søndag, som de ved Kirken havde mødt stiv Nakke af tre af de bedste Gaardmandssønner i Bygden, der havde maattet gjøre Vendereisen, kunde gamle Jon Evjen dog ikke bare sig for at sige, at han ikke skjønte andet end, at hun vragede alle, saa der retnu ikke blev andre igjen til hende end Gjermund Strømshagen, der altid laa og trættede og knapt hang ved Gaarden.

Ved disse Ord blev Sigrid rød i Ansigtet og gik ud. Da hun siden kom ind i Stuen, mærkede de, at hun havde grædt.

Jon forstod, at det kom af, at han havde irettesat hende, og angrede det igrunden, men lod dog Ordene staa.

Med Gjermund Strømshagen havde Sigrid været meget sammen under Opvæksten. De havde legt sammen nede ved Elven og oppe ved Juvbroen; men Forældrene havde være mindre kjendte, da de hørte til forskjelligt Skyldfolk, og Sætrene laa paa modsat Side.

Gaardene laa hinanden heller ikke saa nær, som det ved første Øiekast skulde synes; thi det egentlige Oversætningssted laa et godt Stykke længer nede, hvor Bygdeveien fra Evjesiden gik over Elven nedefter til Fjorden. Fra Strømshagen førte didned kun en Gangsti eller Ridevei.

Men Børnene havde, som sagt, legt meget sammen. Naar Sigrid, der var tre Aar yngre, saas mellem Bjerkene ved Elvekanten, stod Gjermund gjerne paa den anden Side med Fiskestangen. Fra en Knart, hvorunder Strømmen gik smal, kunde han ved Hjælp af Stangen svinge sig over til den lavere Side og, naar han der havde bygget Damme og Huse for hende, kom han hjem igjen over Broen oppe ved Juvet.

Did pleiede hun gjerne at følge ham, men at gaa over var hende forbudt. Det var farligt, sagde hendes Far, og hun havde heller intet derover at gjøre.

Efterat Processen kom paa, blev imidlertid dette anderledes, men de havde ikke destomindre altid et Øie med hinanden, ogsaa, efterat de var voksne.

Bjerkenaaven var saameget høiere, at Gjermund derfra om Sommeren kunde se helt ind paa Evjesæteren. Han var da selv kun som en Prik oppe i Fjeldet, men hun blev den dog altid va'r.

Gjermund drev paa Skytteri, og det hændte flere Gange, naar han kom den Vei, at de just mødtes i Marken; de talede da meget sammen. Ved Kirken var det derimod, som om de havde mindre godt for at se hinanden, endda de der oftest stod nær nok sammen.

Paa Strømshagen havde de en musegraa Hest, hvoraf Gjermund ikke var lidet stolt.

Den var overmaade velbygget, med bredt Bryst, fine Ben, et ualmindelig vakkert lidet Hoved med store Øine og smaa, livlige Ører.

Det eneste, som en udenbygds Skjønner kunde finde at udsætte, var, at den muligens var lidt bratlændt. Men det holdes i de Egne ikke for Lyde, da man véd, at dette som oftest er de bedste Heste, og at det kommer af, at de lever i Fjeldlænde.

Den var opdrættet fra Føl paa Gaarden og nu otte Aar gammel.

Det var og blev altid lige nyt, naar Graaen oppe fra Udmarken eller Havnehagen knæggede ved Ledet for Jordet, fordi den vilde ind en Sviptur og se, hvordan det stod til hjemme, og dertil faa en Næve Salt eller anden Ekstra-Forpleining. Den travede da gjerne med Hunden gjøende om sig hen til Stalddøren og stak Hovedet ludende ind i det kjendte mørke Rum, vendte sig derpaa med et pludseligt Kast med Nakken, hvorved den nedfaldne, mørke Hængeman kastedes som et forvildet Haar fra Øinene, og gjorde en Rundar om paa TUNET, idet den snusede paa et og andet, indtil den blev staaende ved Stuedøren.

Der ventede den roligt paa, hvad der skulde komme, og, varede dette for længe, forsvandt dens Krop efterhaanden inde i den lille Forstugang, saa at man tilslut kun saa dens viftende Hale og Bagbenene ude paa Stenhellen, og de, som

inde var, maatte jage Graaen ud for at faa Stuedøren op.

Hvordan det saa gik med den øvrige Buskap – og det kunde i Vaarkniben mangengang være trangt nok, eftersom de der som andetsteds i Beitesgaardene gjerne holdt for mange Kreaturer – saa var Graaen altid fed og i godt Huld.

De vidste, skjønt der aldrig blev talt høit om det, at Veslekallen nede i Stalden havde gjort den til sin Yndling. Det var derfor, Graaen altid først saa indaf Stalddøren, hvergang den kom springende løs ind paa Tunet, og i Manen bar den Tusseflette, som er Mærket derpaa.

Den maa ingen løse op, da Hesten ellers blir lige saa mager, som den før har trivets vel.

Graaen havde ogsaa vidst at skaffe sig Kjendskab og gode Venner oppe paa Evjen. Dengang den var Føl og gik i den bratte Hage paa den anden Side, havde Sigrid fundet paa at kaste Fladbrød over Strømmen til den.

Hvergang den siden saa hende, kom den knæggende ned Bakken og ventede med oprakt Hoved paa, hvad der skulde komme, idet den slap af Munden den sidste friske Græsbus. Den fulgte langs Elven, naar hun gik paa den anden Side.

En Dag havde den forsigtig prøvende gaat Brostokkerne over Juvet og kommet ind paa Gaarden hos dem, hvor da Sigrid og hendes Søskend havde givet den Fladbrød og Salt i Mængde.

Dette Herremaaltid stod for fristende for Graaens Erindring, og, ret som det var, tog den trods Stængslet Turen om igjen.

En Sommereftermiddag, som den stod derinde paa Tunet, var det yngste Barn krøbet hen til Brønden, der var aaben og ugjerdet; det laa alt med Armen udover. Da gik Graaen hen og løftede det med Tænderne efter Skjørtet et godt Stykke afveien.

Efter dette fik den som et Slags Husret der.

Jon Evjen, der ellers ikke likte, at den kom, jog den aldrig tilbage, før den gik af sig selv, og det gjorde den altid, saasnart den havde faat noget. Den holdt ogsaa bestandig nok saa fint Gangstien uden at traakke i Volden eller ellers forgribe sig paa den.

Naar Gjermund fo'r opefter Veien til Kirke eller Bryllup eller nedover til Thinget, red han som oftest passende sagte. Han vidste godt, at Folk saa efter ham og vilde sige, at han var kry af Hesten. Han lod ogsaa, som han ikke ænsede, at der stod saa mange omkring der, hvor han bandt den.

Ved sine Leiligheder havde han dog vist, hvad den duede til. Den havde gjort Turen op fra Landhandleren ved Fjorden paa færre Timer, end der var Mile, og Kapteinen laante den altid paa Mønstringsdagen nede paa Moen.

Siden der var begyndt at fare Friere til Evjen, var Gjermund imidlertid blevet mere skarptridende og i det hele mere urolig.

I Gjestebud førte han større Ord, end der passede sig for en Ungdom, drak og spillede Kort i Uvittighed helst med dem, som havde helt anderledes Raad til at tabe end han.

De, han søgte og oftest gik tillivs baade med Mund og Haand, var altid Sønerne af Bygdens rigeste Folk, helst de, som han tænkte sig kunde have Ærinde ned til Evjen. Ved dette fik han et daarligt Ord paa sig og blev ilde set, ikke mindst af gamle Jon Evjen.

En Dag faldt Juvbroen ned.

Efter en gammel Forretning mellem Gaardene skulde hver af Eierne holde den halvt vedlige. Men, da Gjermund gik over for at omtale Sagen, svarede Jon but, at han ikke havde Brug for Broen, og at han heller ikke kunde indse, at Gjermund havde det. Trængtes der nogen Gang imellem Gaardene, saa havde de nu aabne Bygdeveien: Juvbroen var lagt i gammel Tid, før den blev bygget.

Aarsagen, hvorfor Jon svarede saa, var den, at han nylig havde faat vide, at Folk i Bygden sagde, at det var helt farligt at fare til Evjen for Gjermund Strømsagens Skyld, og at Sigrid nok havde hæftet ham sit Sind, siden hun afviste alle andre. Han havde ogsaa hørt, at han gik paa Skytteri omkring Evjesæteren og var nu lidet blid baade paa ham og Datteren.

Sigrid stod dengang ude paa TUNET ved Brønden med noget Arbeide. Hun hilsede Gjermund, men kom ikke ind i Stuen.

Idet han paa Tilbageveien gik forbi hende, sagde han haardt:

«Nu faar Graaen ikke mere slippe over Juvet, Sigrid – Far din vil bare vide af Bygdeveien.»

«Den tør være den korteste alligevel, Gjermund!» ytrede hun sagte.

«Der er saa mange, der farer den nu om Dagene,» svarede han bittert, «og jeg har ikke som dem Storgaarde at arve.»

«Jeg bier, véd Du,» sagde hun endnu sagtere og saa ned.

«Gud velsigne Dig for det Ord, Sigrid. En trænger vel til at høre dem igjen,» sagde Gjermund, idet han vendte sig og gik.

De var begge saa blege, og Samtalen – det var for dem et helt Stævnemøde – kunde for deres Skyld oppe i Gaarden kun holdes i Forbigaaende; men han tog op et blomstrende Pengegræs, som hun havde holdt i Haanden.

Gjermund havde altid været saar, fordi Folk sagde, at, ikke rigere end han var, burde han sælge Hesten, den han kunde faa betalt med kanske firti Daler.

Nu brød han sig ikke længer om, hvad de sagde, og var til alles Forundring venlig og medgjørilig i alle Dele. Hans Mening var at sælge Graaen til en god Mand, som han vidste vilde stille vel med den, saa blev der vel engang Raad til at faa den igjen; thi nu vilde han fare ud som Hestehandler.

Mellem Folket i den Bygd og dem paa den anden Side af Fjeldet var der mangehaande Uvenskab baade om Fjeldbeiter og Skogsret og derfor et gammelt Had. De sloges, hvor de kom sammen paa Markederne, og oppe paa Fjeldet sagdes meget at være hændt, som ikke taalte Øvrighedens Kundskab.

Det var derfor som et helt Særsyn da den rige Østen Storsæt deroverifra kom ridende til Evjen; hans Ærinde skjønnede alle og tillige, at han var blevet afvist. Herover glædede alle Hjembygdinge sig, men deroverfra spurgtes det, at han havde lovet at besøge Gjermund Strømshagen, som han vidste var den, der voldte det, paa den Dag, han mindst likte det. Han var en Mand, der havde Penge udover mangesteds, men der i Bygden havde han vitterlig ikke en Skilling, saa mange lo og undrede sig over, hvordan det skulde gaa til; thi paa Styrken tog han nok ikke Gjermund Strømshagen.

Før Jonsok var Skatteauktionerne oppe hos Lensmanden ved Kirkevandet.

Disse Forretninger, vidste man, havde aldrig noget Alvor paa sig, da Lensmanden altid biede med Skatten, til det blev Folk beleiligt at betale, men de maatte fremmes slig for Lovens Skyld, og Lensmanden blev selv ved alle Budene, eftersom ingen ellers mødte frem og bød.

Det Aar kom der imidlertid lige paa Klokkeslettet endel Folk ridende ind paa Gaarden. Det var Østen Storsæt selv fjerde. De hilsede, satte sig ned og hørte paa Opraabene. Da Turen kom til den graa Hest, der var pantsat for sidste Aars Skat, raabte Østen, at tolv Daler var buden. Lensmanden saa alvorligt hen paa ham og sagde, at dette ikke var Bygdeskikken og desuden Skambud.

«Det er klein Øvrighed, som først skal lære Loven,» svarede Østen hvast, idet han tog frem Seddelbogen og viste en Pakke med Penge; – «jeg troede Hammeren her som andensteds slog ned ved bedste lovligt Bud!»

Lensmanden blev rød i Hovedet, men maatte fremme Auktionen.

Da Gjermund hørte, at Graaen paa dette Vis var solgt for Skatten, og at den en af Dagene skulde hentes af Lendsmandskaren, blev han først ude af sig selv af Harmen og Tanker paa Hævn, men derpaa saa bedrøvet, at han sad hele Timer uden at røre sig af Stedet.

Den Dag, den skulde hentes, gik han, ret som det var, hen og strøg Hesten.

Han stod i lange Stunder betænkt med Albuerne over dens Ryg og lagde ikke Mærke til, at Moderen flere Gange kom ud i Stuedøren og saa bekymret hen paa ham; heller ikke saa han, at hun gik pyntet nedover til Evjen.

Der hilsede hun i Stuen med, at hvis «vesle Sigrid» vilde se Graaen, før den skulde fra Gaarden, saa fik hun følge med nu; det var alt over Middagsleite, og det skete vel før Kvældsverd. Det var noget ved den blege Kone i den sorte Hue med det hvide Bind under, som gjorde, at Sigrids Forældre fandt den Anmodning hel naturlig; hun havde altid været barnegod og kjær i Børnene.

Efter et lidet Ophold, hvori den gamle Kone skulde nødes med lidt Bergenskage og Kaffe, fulgte Sigrid hende over barho'det, men søndagsklædt og i hvide Ærmer, der ellers til Kirke gjemmes under den mørke Trøie.

Skyggen begyndte alt at skraane paa Dagen og Eftermiddagssolen at falde

røddig oppe i Bjerkenaaven og glimte i Vinduerne paa Strømhagen, mens de to vandrede opefter Bakken paa den anden Side af Elven, den ene ludende og liden under det store, mørke Hovedklæde, den anden, som gik bagefter, smal og rank, med gule Haarfletninger; men ogsaa hun gik med bøiet Hoved under Tanker, der tyngede paa Sindet.

Da de kom op til Gaarden, kom der en tredie Person. Det var Lensmandskaren. Gjermund havde lagt det bedste Hovedlag paa Hesten og stod alt med Grimen i Haanden ifærd med at overlevere den.

Da han saa Sigrid komme, gik der som et Sæt i ham, og, da han hilsende hende, var han meget bleg. Moderen bød straks Lensmandskaren ind i Stuen, for at han kunde faa noget at nyde; det mente hun, han kunde trænge til for det slemme Arbeide, han var nødt til at udrette, og det var jo ogsaa sendags.

Og saaledes blev de to staaende alene derude ved Hesten. Sigrid lagde dens hoved paa sine Skuldre og klappede den paa Halsen. Hun tog frem lidt Salt og Brød, som hun havde med; men Graaen, den humrede, da hun kom, vilde ikke æde; den forstod, at der var galt paafærde.

Imidlertid stod Gjermund taus og saa til med Albuen paa Dyrets Ryg. Endelig sagde han med lav Stemme:

«Det ser ud til, at Graaen og mere end den skal afgaarde idag, Sigrid!»

Da lagde hun sin Haand fast i hans over Graaens Ryg og saa ham grædende ind i Ansigtet, som om hun satte sin Fortrøstning til ham alligevel; – de to jevnhøie Hoveder var, hendes lyse, blussende, hans mørke, blegt.

«Jeg skal prøve paa, Sigrid,» fortsatte han, svarende paa hendes Tanke, «men her er nu lidet at begynde med.»

«Du faar blive Handelskar, Gjermund, og stelle Dig klogt – slig har mangen brav Mand i Bygden begyndt før Dig.»

«Hvor vidste Du, at jeg tænkte paa det?»

«Jeg forstod det, og – Mor din har sagt mig det.»

Da Lensmandskaren idetsamme kom ud i Døren, slap de hinandens Hænder, og hun hviskede kun endnu:

«Gud hjælper nok, Gjermund, – og jeg skal vente.»

Da Manden tog Bidslet ud af Gjermunds Haand, efterat denne havde givet Dyret det sidste lette Afskedsklap, og førte den modstræbende Graa efter sig, fulgte de alle tre ned Bakken til Grinden. Der skiltes de.

Neste Morgen før Dag drev Gjermund en Ko og en Kvige foran sig nedover Fjordveien. Disse solgte han hos Landhandleren fyldte Skræppen med Kramvarer og gik saa avsted som Handelskar.

*

Henved syv Aar efter sad der en Formiddag en Mand inde paa et Skydsskifte ved en af Østlandsveiene; han var kommet sent om Natten i svær Fart fra Markedet ovenfor der netop var sluttet, og havde overnattet der.

Det var i sidste Vaarsmeltningen, saa Føret var slemt for Skydshestene. Vinduet stod nu i Solheden aabent, og Manden, der var klædt som en af sin Velstand lidt brautende Handelskar med Sølvknapper i Vesten, lod til at sidde meget betænkt. Foran sig paa Bordet havde han Fladbrød, Smør og Ost samt en Skaal Melk, hvoraf han drak, medens en Flaske bayersk Øl endnu stod urørt. Af og til lagde han Haanden under Kinden og saa ud af Vinduet.

Manden, som sad der saa betænkt, var Gjermund. Der var nu hel anderledes voksent Malm i hans Ansigt, og én skulde lede længe i det, før han gjenkjendte den godlynte om end braa og hidsige Gut, der gik oppe paa Strømshagen og bare tænkte paa Kjæresten.

I de to første Aar var det kun gaat kleint for ham, især fordi han havde været godtroende og sat Lid til Folk, som bedrog ham. Men siden led han kun paa sig selv og troede ingen, og da var det gaat bra og mere end det. Fra Kramvarer og Klokkebytning var han kommet op i Hestehandelen, hvor han tilslut havde gjort det stort.

Nu paa Markedet havde han solgt Resten af hele Hestedriften for ifjor og var kommet i Akkord om en Skogspart.

Han havde længst sendt hjem saa mange Penge, at Moderen sad gjældfrit paa Gaarden; men saa tænkte han, det kunde være godt, om han ventede, til han blev

den Mand, at han kunde kjøbe de to store Engeslaatter, som laa nærmest til oppe i Bjerkenaaven. Og, da han med sig selv vidste, at han kunde dette, tænkte han paa, hvad Jon Evjen vilde sige, om der paa Strømshagen stod nye Udhuse og en Stuebygning. Disse voksede efterhaanden for hans Forsæt til at blive saa store som Lensmandens oppe ved Kirkevandet med to Lofter.

Han eiede runde tolv hundrede Daler foruden Strømshagen, men pønsede nu paa at vente, til han kunde kjøbe ogsaa Nabogaarden Bjerkestranden med Sætervolde, der var dobbelt saa stor som hans egen, og dette vilde han kanske kunne gjøre efter et Par Aar, om det gik godt med den Skogpart, hvori han nu grundede paa at lægge sine Penge.

Siden Lysten paa Eiendom og Gods engang havde taget ham, tænkte han altid paa Jon Evjen, hvad han vilde sige, og mindre paa Datteren. Det var kun de to, tre første Aar, da alt gik vrangt, at hun ligesom altid var med paa alt det, han strævede. Siden den Tid havde han set meget og været oppe i mangt og havde nu egentlig af det hele kun gjemt Lysten til at se Jon Evjen, som vandt Processen, bukke sig ved Grinden, naar han engang kom hjem, og, naturligvis, begjærede Datteren hans.

Han var nu haardt i Beraad med sig selv, om han skulde tage Storveien nedover og byde paa Skogen eller fare, som han pleiede; – Skogshandel skulde være vovelig, sagde mange.

Han sad netop med Haanden under Kinden og tænkte sig Bjerkestranden lagt til Strømshagen, da en lys Hestesnude snusede op i Karmen imod hans Albue og stødte paa den. Han skjød det godlynte Dyr lempeligt tilside, men, da Snuden kom humrende igjen, gav han den halvt i Tanker et Stykke Fladbrød. Det var en liden, overmaade mager, musegraa Hest med tætklippet Man, skidden, som om den havde væltet sig i Sølen, og det siden var størknet, samt med store Brudsaar paa Ryg og Side efter Sælen. Den hængte paa Hovedet medens den aad, men kom saa igjen op i Karmen.

Der randt Vand af Dyrets Øine, hvilket ogsaa siges undertiden at ske, naar en Hest sælges, og det teede sig underligt kjælent, idet det slog uroligt med den kortklippede Halestump og trykkede sig nær under Væggen.

Gjermund vidste ikke hvorfor, – han var formodentlig i et eget Humør, – men han kom til at tænke paa Graaen den Dag, den blev ført fra Strømshagen. Bjerkenaaven med de graa Torvhuse og Elven under samt den røde Evjegaard nede paa den anden Side steg med ét saa klart frem for hans indre Øie, som han skulde havt et Syn.

Der maatte saa smaat være Løvspræt ogsaa der i Liderne nu; – han saa Moderen med Bundingsstikkerne og Folkene sysle rundt Husene hver med sit; han saa gamle Jon nede paa Evjetunet og en bleg høi Pige, som gik og ingenting sagde, men af og til i hvide Søndagsærmer kom i Besøg over til hans Mor paa Strømshagen og da hver Gang blev staaende paa Tunet en Stund, som den Dag, hun saa efter Graaen, da den gik afgaarde.

Det var nu længe siden, han havde tænkt paa Graaen – han havde eiet mange Heste siden den Tid og været oppe i mangt.

Som han sad i disse Tanker i det solvarme Vindu og gav Dyret det ene Stykke Fladbrød efter det andet, blev det hele saa underlig virkeligt for ham; det var, som han skulde kjende igjen Hestehovedet med de fine Ører og de blanke Øine, der alt i ét strakte sig op i Vindueskarmen til ham og humrede, og ved Siden af stod saa livagtigt den høie, lyse Pige, der grædende havde lagt Haanden i hans over Graaens Ryg og bedet ham prøve paa, saa skulde hun vente.

Men nu læste han et andet Udtryk i hendes Øie. Han fik i Begyndelsen Lyst til at modsige det med de Beviser, han bar i Lommebogen; men hendes Mine sagde tilbagetrængt stolt, slig som han kjendte hendes Væsen, at hun havde ventet for hans Skyld, ikke paa Lommebogen. Han saa mere og mere angst ud, medens han sad der og maatte have set noget i Virkeligheden, der stadfæstede det; thi med et høit:

«Det er Graaen!» fo'r han saa i et Sæt op af Stolen og ud igjennem Døren hen under Vinduet til den.

Han stod først en Stund stille og saa paa den; tog saa forsigtigt og løftede paa Sæletøiet, hvor der var Saar, undersøgte dens Fødder og dens af Bidslet oprevne Mund og blev ikke træt af at gaa rundt den, idet han gjentog og atter gjentog:

«Ja, det er Graaen, – og slig som de har handlet med Dig!» I Baggrunden

skalv en anden Tanke, som han ikke gav Ord. Han strøg harmfuldt det af Toug og Skindværk sammenknudede elendige Sæletøi af og ledede den i fuldt Sindsoprør hen til Trappen, hvor Skydsskafferen, Anders Brunsbjerg, stod og undrede sig ikke saa lidet over ham. Men underveis gik Hestehandleren i Gjermund, og han spurgte:

«Vil I have otte Daler for denne Fillegampen, Brunsbergen? Den duer nok ikke til Skydsen synderligt længer, og jeg kan altid have Husmandsbrug for den Plogaannen over.»

«Da kjørte Du fort nok med den inat fra Markedet, Gjermund, efter hvad Skydsgutten sagde imorges.»

Dette gik i Gjermund; han havde havt endel i Hovedet af Markedsturingen og huskede nu, at han havde kjørt ganske urimelig fort i Mørket og tilmed brugt Svøben alvorligt, hvor det skurede i Føret. Han svarede derfor bare:

«Hvad vil Du have for den?»

Brunsbjerg begynte nu at udbrede sig vidtløftigt over alle dens Egenskaber; han havde kjøbt den paa Auktion efter en Prokurator, der var kjendt for at have gode Heste, og den havde bare været tre Aar i Skydsen; heller ikke var den ældre end elleve Aar.

Dette sidste vidste Gjermund helt bedre; thi den var nu femten Aar og vel det. Men han sagde intet til Graaens Forkleinelse; og da Brunsbergen endelig sluttede med, at han ikke solgte den under tyve Daler, tællede Gjermund til den andens Forundring straks upruttet Pengene op paa Bænken foran ham.

Og nu gav Gjermund sig til at vaske, pudse og stelle den i flere Timer, før han endelig reiste med Hesten løs ved Grimen efter sig.

Men Brunsbergen fortalte siden ofte i godt Lag, hvorledes han en Dag havde taget selve Gjermund Strømshagen i Hestehandel; han havde stelt sig meget fult. «Det eneste var», lagde han engang til, som om det kunde være lidt at angre paa – «den gamle Skydshest var ikke sprængt.

*

I nogle Aar havde Jon Evjen i sit Sind beskæftiget sig mere med Strømshagen

end han vilde være ved; han besøgte undertiden Enken, og han og hans Hustru talte som tiest med hende ved Kirken. Sigrids Forældre vidste, at hun gik og ventede paa Gjermund; de havde heller ikke i de sidste tre Aar havt noget at indvende mod Giftermaalet; thi Rygtet om, at han var bleven en holden Kar var kommet op til Hjembygden. Kun undrede de sig over, at han ikke kom; de havde allerede bortgiftet den yngre Søster.

Men paa det sidste var Forholdet igjen blevet anderledes, og Enken var et Par Gange kommet over til Evjen, uden at Besøgene blev gjengjældte. Det var Sigrid, som raadede i dette, endda hun selv kom over som før.

Hun gik nu i sit seks og tyvende Aar, var blegere og saa høiere ud, men var derfor ikke mindre vakker; kun var der i den sidste Tid kommet ligesom en større Myndighed ind i hendes stille Væsen, og hun styrede ivrigt med Gaardens Anliggende; – «den skal jo ogsaa blive hendes,» sagde gamle Jon.

Da han en Dag fandt, at han havde gjort Gjermund Uret, dengang han nægtede at hjælpe sit til med halve Juvbroen, og nu – seks Aar efter – vilde gjøre det godt igjen ved selv at kjøre frem alle otte Stokke, mente Sigrid, at dette ikke kunde behøves. Jon saa noget længe paa hende, da hun sagde det, men lod det blive, som hun vilde.

En Kvæld mærkedes et usædvanligt Liv oppe i Strømslagen; der maatte være hændt et eller andet. Jon undredes derover for sin Hustru, men til Datteren nævnte de intet. Sigrid havde det den Aften meget travlt, og det lod ikke paa hende, som hun havde mærket noget.

Næste Morgen meget tidlig var Sigrid alene nede ved Elven med noget Vadmél. Solen satte med fuld Magt sit røde Guld i Bjerkenaaen, og om nogle Dage skulde de tilsætters.

Som hun stod der, knæggede det tværtover i Bakken mellem Bjerkebuskene, og ud af deres Skygge kom – hun tog ikke fejl – Graaen, selve Graaen. Den rakte Hovedet ud som i gamle Dage og blev slig staaende.

Hun stod en lang Stund og saa paa den, medens Øinene efterhaanden blindedes af Graad. Endelig udbrød hun: «Jeg tænkte, han havde glemt Dig ogsaa, jeg, Graaen!» Lidt efter tilføiede hun dog med en Røst, hvori al hendes

krænkede Stolthed skalv: – «Men ilde har Du havt det, ser jeg, og lidet har de værret Dig i al den Tid!» Med disse Ord vendte hun sig hastigt og gik. Vadmelet lod hun ligge, hun følte vel, at Gjermund, ikke kunde være langt borte. I de staaende Øine, der ellers var saa vakkre og gode, lyste det haarde, som Gjermund var ræd for.

Derhjemme gav hun sig til at stelle som almindeligt.

Gjermund var kommet den foregaaende Kvæld; men hans Mod paa at gaa Sigrid under Øinene var minket endnu stærkere, efterat Moderen havde fortalt ham om, hvordan alt stod til derover.

I Morgenstunden havde han ganske rigtigt siddet lige ovenfor bag Bjerkene og iagttaget, hvordan Sigrid drog Kjendsel paa Graaen, men, da han hørte hendes Ord og saa, hvorledes hun gik, havde han ikke raabt til hende, saaledes som han fra først af havde tænkt. Han syntes rent, at han havde mistet hende.

Ellers var han altid helst sin egen Ærindsvend, men nu grundede han, idet han gik mørk hjemover, paa, om det ikke var bedst, at Moderen gik over først og talte med hende; – og saa fik hun sætte sig op paa Graaen. Folk vilde vel synes, det var kort Vei at tage Hest for, men Sigrid vilde kanske forstaa Meningen bedre.

Saa blev det da ogsaa, skjønt Moderen i Førstningen mente, at han nu kunde være god nok til at gaa Frier selv. Om Penge og sligt maatte hun endelig ikke nævne, blot sige hende, som sandt var, at han angrede saart, at han havde været saa længe borte, og nu ikke turde gaa til hende.

Da hun red nedefter Bakken paa Graaen, der for øvrigt efter en Maanedes god Fodring og Fliing var i hel bedre Stand, end dengang han tog den op af Skydsveien, sad Sønnen med bankende Hjerter hjemme i Stuen og ventede. Dette Ridt var et helt andet end den Kaksefærd, han saa ofte havde tænkt sig, hvor Jon Evjen skulde staa og hilse ved Grinden, naar han kom for at begjære Datteren.

Da Enken paa Strømshagen kom sagtmodelig ridende opefter Veien paa Graaen, var det klart, at der vilde ske noget; gamle Jon gik ind i Stuen og kastede Trøien paa sig.

Paa Tuset stansede hun ligesaa sagtmodeligt et Stykke fra Døren og bar sig i

alle Maader anderledes ad, end de havde ventet af den rige Kaks Moder. I Stuen neiede hun meget, vilde beskedent ikke tage Sæde, og det var i alle Dele, som hun søgte at gjøre sig og sit saa lidet. Slig havde hun aldrig været i sine fattige Dage. Da Sønnens Hjemkomst nævntes, sagde hun sukkende, at det var kun liden Lykke, dersom han altid skulde sidde saa tung om Hjertet derhjemme som nu.

Jon og hans Hustru undredes adskilligt over disse Ord, men Sigrid satte sine Øine forskende paa hende og blev lidt rød. Endelig rykkede hun ud med Sproget, at hun var kommet over for at faa tale lidt med Sigrid.

De to gik da sammen i Andrestuen. Idet Sigrid gik didind, var der næsten ikke Farve i hendes Ansigt, og Minen var kold og stolt. Jon rystede paa Hovedet efter hende og tænkte, at dette saa ud til et Nei igjen. Da de bagefter kom ud sammen, var hun blussende rød og i Graad, men det var let at se, at det ikke var Sorg, og hun skalv paa Hænderne, saa hun næsten var forfjamset, da hun absolut selv vilde hjælpe Gjermunds Mor op paa Hesten.

Da denne kom hjem, fik Gjermund høre, hvad han vel havde skjønnet, at der havde været alvorligt Brud, men at dette nu var saavidt over, at det nok kunde nytte ham at gaa derhen selv. Hans Mor sagde dette sidste med en egen Mine, som gjorde Gjermund over vættes glad, og han overhængte hende, til hun havde fortalt alt.

Sigrid havde først med stor Kulde sagt, at hun troede, Gjermund nu holdt mere af sine Penge end af hende, – ellers var han ikke blevet saa længe borte uden at lade høre fra sig; hun mente derfor, at det var bedst, det blev, som det nu var, og at det ikke var værdt at tale længer om det, som bare var saart for dem begge. Med disse Ord ledte hun med Haanden efter Dørklinken som for at ende Samtalen. Hun kom heller ikke nærmere, da den anden drog Tørklædet til Øinene og sagde, at dette vilde være en sørgelig Ende paa al deres Ungdoms Strid; men yttrede kort, at man kan stride for saa mange Ting i denne Verden; hun havde bare ment ét, men Gjermund havde nu faat andet for sig.

Da den gamle saa svarede, at Gjermund vilde opgive at være Handelskar og blive Bonde igjen, naar bare hun vilde blive Konen paa Gaarden, og at det ellers

vilde blive et tungt Ærinde at føre hjem med Graaen, havde hun pludselig gjemt Hovedet ved hendes Bryst, taget om hende og grædt, saa det næsten ikke vilde tage Ende, men set saa lykkelig ud, da hun igjen slog Øinene op.

– Allerede samme Eftermiddag var Gjermund med sin Mor over paa Evjen og begjærede hende af Forældrene.

De to unge sad sammen paa Bænken i den skumre Stue og kunde ikke slippe hinandens Hænder.

Men saa maatte Sigrid ud at koge Rømmegrøden. Did kom ogsaa Gjermund, og, da Grøden kom ind, var den svedet, hvad vel neppe var hændt før under Sigrids Haand. Gamle Jon mente leende, at det kom af, at det havde været for hedt derude.

Enken paa Strømhagen gjorde et Par Forsøg paa at bryde op, førend der endelig senkvælds blev Alvor av det.

Nogle Dage efter – de lagede sig da netop til Sæter færden – blev der Tale om, naar Brylluppet skulde fastsættes. Nu var det Gjermund, som skyndte paa, og Sigrid, der vilde have Udsættelse.

En vakker Søndagsmorgen om Høsten pyntedes Sigrid til Kirken. Brudekronen havde hun paa, og Brudehesten stod bunden for Døren.

Det var Graaen; den var nu i godt Huld og endda nok saa let paa Foden.

I Kirken var der den Dag samlet ualmindelig mange Folk, der vilde se paa det vakkre, staute Brudepar. Som hun stod der med Kronen paa, var de jevnhøide, men den brede Gjermund saa ud som Manden alligevel.

Brylluppet var sligt, som alle ventede det, naar Sigrid Evjen engang skulde være Bruden. Efter Skikken blev der givet i Skaalen.

Gamle Jon lagde da ned i den Skjødet paa Evjen; – hver af Døttrene havde Arvegaard ivente, og Evjen var Sigrids Odel. De gamle havde opgivet Gaarden og vilde sidde paa Livøre i Andrestuen, som dertil var bygget.

Nu, Gjermund eiede begge Gaardene, mente Jon, spøgende over Ølkanden til Brudeparret, at denne ogsaa havde Pligten til at lægge Juvbroen for begge Sider.

«Juvbroen blev lagt, da de to lagde Hænderne samen,» – svarede Gjermunds

Mor; – «men baade han og Graaen fik kjøre langt om i Verden efter Stokkene.»

«Ja, det holdt næsten paa at blive for langt,» sagde Jon.

SØNDMØRS-OTTRINGEN

Har der engang levet et Geni, som først har opfundet denne Baad, eller har den skabt sig selv frem lidt efter lidt? Det véd nu ingen, men vel, at dens Bygning har været Gjenstand for hel mange Tanker og Forsøg, samt at denne Baads Historie har et Sambaand med Søndmørs gamle og nu nylig gjenfundne store Fiskebanker udenfor Storeggen.

En af Søndmørs bedste Baadbyggere i Slutningen af forrige Aarhundrede var Per Thordsen Skodje eller, som han ogsaa i Omtale kaldtes, «Per Havgarden», dette var et Udnavn, hvis Aarsag nedenfor skal berettes. Han boede en Tid i Dragsund, men paa sine senere Dage levede han inde i Volden.

Hans sværtbyggede, magre, af Alderen noget ludende Person var paafaldende ved et Hoved, hvor Haaret sad snehvidt, kort og tæt som Uld, og under de buskede, hvide Øienbryn glippede et Par smaa, blygraa, hvasse Øine næsten som en Fugls. Det var lidt af et Fuglehoved og med Skjæggefiltret ogsaa lidt af en mosgrod Sten; man kom til at tænke paa en Vildfugl paa et Skjær, men under Høgenæsen var der et benhaardt sammenknebet Træk ved Munden som af en næsten itubidt Villie, og dette sidste gav egentlig hele dette forunderlige Ansigt sin Karakter.

Havde Per Skodje ikke været saa egen og besynderlig stivsindet i et og alt, kunde han have været en Velstandsmand; thi som han, naar han bare vilde, kunde paa den Tid kanske ingen paa hele Søndmøre gjøre en Baad – derom var der nok kun én Mening. Men det var den evige Fristen og Eksperimenteren, som

han aldrig kunde lade fare og som gjorde, at Folk ikke rigtig kunde være tryk paa ham. Derfor søgte de til andre, men tog dog gjerne – og dette foregik paa mange fine Vis – hans Mening under Arbeidet. Var en Baad færdig, skulde den først og fremst «synes» frem for Per Skodje. Sagde han: «Hm!» lagde Messingbrillerne i Vestelommen og gik, var det intet godt Tegn for Baaden; men vel, naar han nikkede og blev staaende en Stund, – for ikke at tale om den Selsynthed, at han rent ud blev hængende ved Synet og gik rundt og atter rundt om den og følte med Haanden og maalte med Vinkelmaalet, som om han aldrig kunde blive træt.

Dette hændte ikke mindre end to Gange med Baade, der var gjort ude ved Havkanten af en Mand paa Hareidlandet, og som var lidt anderledes – Folk sagde mere vaagsomt – byggede i Bordene.

Per Skodje var en dybtænkt Mand, og man havde mange mærkelige Ord efter ham; men desuagtet var det den almindelige Mening, at han under al sin Dygtighed alligevel havde en Skrue løs. Snakket vilde endogsaa vide, at Draugen engang havde «kværvet Synet» paa ham, saa at han i somt saa bedre end andre, men i andet rangt; derfor blev det mest Lykkestræk, naar han byggede. Man vidste ogsaa, at han omgikkes en Tanke, der dengang laa hel mystisk for Forestillingen, halvt i Draugens og Havtaagens Verden, halvt i Sagnets, nemlig den om «Havbroen».

Iblandt Almuen levede endnu et dunkelt Sagn om «Havbroen», eller, som andre kaldte det, «Havgarden» – nogle uhyre vidtløftige og rige Fiskebanker, der skulde ligge etsteds i Havet nordom Storeggen bag alt Landemærke og Med, og hvorpaa Forfædrene i gamle Dage havde drevet et storartet Kveite- og Langefiske. I Sammenligning med disse Fiskebanker skulde Storeggen bare være som et lidet Hjembrug at anse. Havtaagen matte vel engang i Tiden have lukket dette Sted, Sortedøden lagt Glemsel over det, eller Draugen have forstyrret Medene; – men derude bag Skodden laa Søndmørs Guldalderssagn nu som et Eventyr for Børn; thi «alvorlige Folk» spenderede ikke Krudt paa en Tanke, der laa saa langt ud i Havet.

Per Thordsen Skodje havde engang i sine yngre Dage været Skolelærer ved Siden af Baadbyggeriet, men var kommet fra Bestillingen af den samme Grund, hvorfor Folk ogsaa nu især mente, at han havde en Skrue løs. Det var den Tanke

om «Havbroen», som ikke vilde lade ham i Fred, saa at han, for Fortællingen om den, paa Omgangsskolen glemte baade Katekismus og Forklaring. Dette og hans anden egensindige Stridighed mod Præsten gjorde, at han tilslut blev afsat.

Per tog det i hine Dage næsten som et Prædikeembede at tale om denne Sag og paastod til og med, at han selv engang havde været ude paa Havbroen. Som liden Gut havde han været med paa sin Fars Ottring, dengang denne blev sat ud tilhavs, og huskede nu grant, at han derude nordøstlig om Storeggen havde set noget graaligere Vand, som af Grundinger; men da havde ingen tænkt over det.

At disse Banker var som «nedsøkkede», paastod han, var voldt ved, at Søndmøringen ikke længer havde saa trauste Havbaade, som de, Fædrene fo'r med i gamle Dage; – Folket nutildags vilde have Fisken lige under Stuedøren. Naar Havgarden blev fundet, skulde Søndmør blive saa rigt igjen, at Almuen skulde gaa frakkeklædt, og det skulde ikke længer blive saa vant om Kongens Rigssølv.

Han mødte med Iver alle Indvendinger, ikke mindst den, at det kunde være Kraken, der jo skal kunne dukke op midt i Havet som en uhyre Ø med Braat og Brand om Siderne, men hvor der altid i en vis Dybde gaar Fisk i Mængde.

Da Per tilslut mærkede, at han med al sin Tale blot naaede til at blive udlet, tog han det Raad at tie. Men under dette gjærede Tanken kun desto haardere i ham, og den arbeidede nu i hans Gjerning, Baadbyggeriet. Han vilde finde igjen den gamle Ottring, som duede for mere end Storeggen, og fristede dette paa mangeslags Vis. Flere af dem blev de bedste Baade paa hele Søndmør, men andre gjorde han igjen slig, at de, som eiede dem, var kun daarligt nøide, og derfor blev der, som sagt, i Længden mere vant om Søgningen.

Havde Per Skodje tabt meget ved sit Præk, saa havde han ogsaa just ved dette vundet det, som i hans egne Øine veiede op alting – undtagen maaske Havbroen – og det var hans Hustru Marit.

Hun havde, naar Omgangsskolen holdtes i hendes Fars Stue, som tolvvaars Pige siddet og hørt paa hans Fortælling om Havgarden, som var tabt for Søndmør, men kunde findes igjen, naar bare Folket vilde vaage sig ud som i gamle Dage, og hun havde set helt stort paa ham, da han sagde, at han som liden

Gut selv havde været derude. Hun troede det altsammen, og det gjorde hende bitterlig ondt, da Forældrene bagefter gjorde Smaanar af det. Hun hørte det samme op igjen af ham Aaret, før hun gik for Præsten, og syntes da, at det blev til noget endda større.

Det Aar, Per Skodje blev afsat, blev de to trolovede – hun var da atten Aar og han ni og tyve.

Folk syntes, det var et underligt Ægtepar. Hun var liden og spæd og havde aldrig været vakker, kun havde hun, især i sin Ungdom, havt et Par mærkelige Øine; men nu, hun var femti Aar og rynket og medtaget de havde havt syv Børn – kunde han i Samlag sidde og tale om Marit «og de andre Jenter», som om hun i alle Maader endnu var atten. Det maatte være et af de Punkter, hvor den gamle var «kværv paa Synet», lo man. Og naar Per nu en sjelden Gang kunde have en Raptus med at tale om Havgarden, blev Konen ikke, som venteligt, lei for Folk derved, men sad og nikkede til, som om han talte Epangeliet. I Stuen passede de det at tie til sligt, men bagefter kom Snakket, og man havde Lystighed af dem begge.

Per Skodje havde tre Døttre nogenlunde godt gifte i andre Bygder, og fire Sønner, hvoraf de to yngste endnu levede i Hus med ham, og de to andre sad gifte paa et Par Pladse i Nærheden, – den ældste, der hed Ivar og boede i Mellemaasen, havde selv mange Børn, der i Regelen kravlede om i Stuen hos Bedstemoderen.

Det var vistnok saa, at det ofte var kleint med Fortjenesten for gamle Per, men saa kom der gjerne igjen paa én Gang en hel Del at gjøre, og da hjalp Sønnerne ham; det meste af, hvad der tjentes, gik ogsaa til dem, saa de levede paa en Vis som under ét.

Et Par Aar lagde Sønnerne Mærke til, at den gamle, hvergang han overkom et rigtig særlig udmærket Materialebord eller Emne, kastede det til den ene Side op under Nøstbjelkerne. Der laa nu tilslut en hel Dynge, og en Dag kom han dragende med Kjølen. Meningen var, som de havde tænkt sig, at han denne Gang vilde bygge Baaden for egen Regning og helt efter sit eget Hoved.

Sønnen Ivar var en liden Mand med tyndt, sort Haar og et Par gløgge,

brunagtige Øine; man sagde, at han var den af Sønnerne, der havde arvet det, som duede af Faderen. Han var kvik og skarp i sin Tale, kunde mange Historier, men var, som man udtrykte sig, «henfalden til Læsning» og forstod for lidt at passe det, som tjente til at opholde og ernære Familien. Han var ogsaa lidt af en Maler, og Sentenser og Vers af ham stod at læse mangesteds paa Skabe og Kister, men mest i hans eget Hus, som man paa en Maade maatte læse sig igjennem ligefra Indskriften paa Stuedøren. Han troede paa Faderens Tanke om Havbroen og var iblandt Sønnerne den, som den gamle egentlig fortrøstede sig til.

Den nye Baad fik ingen hjælp til med undtagen Ivar, og de byggede paa den, saa ofte der var Tid for andet Arbeide, hele Aaret – og under Arbeidet kunde gamle Marit tidt staa lange Stunder fortænkt og se til. Der falt flere Omkostninger for at skaffe al fornøden Seildug og Rig; men det viste sig nu, at den gamle ikke blot itide havde kastet Materialier op paa Nøstloftet, men ogsaa Skillinger ned i Marits Kiste.

Over Jul var Ottringen færdig; den var meget stor med tre Seil. Det særegne ved den var, at Forrummet var større og ledigere bygget med flere Smaabord end vanligt, og at Langbordene var tyndere, saa de blev ligesom mygere i Sjøen.

Sønnerne, undtagen Ivar, mente, at dette var den vaageligste Bygning, de havde set; men, da Ivar, paa hvis Ord de led mere end paa Faderen, sagde, at alt dette tilsammen bare gav mere Kraft og gjorde Baaden lettere i Sjøen, gav de sig tiltaals.

Baaden blev prøvet et Par Dage i et Uveir ude paa Fjorden og viste sig, saavidt der kunde dømmes uden for Havsjøen, at være den bedste, der nogensinde var kommet fra Per Skodjes Haand.

Alle Sønnerne var nu rent indtagne i den, og lagede sig til at fare med den ud til Fisket den Vinter med Proviant, Sjøklæder, Linestamper og alt Tilbehør. Den gamle havde endnu intet nævnt, men, da han lod dem vedblive med at ruste sig ud, forstod det sig af sig selv, at dette var Meningen.

En Dag samlede han dem alle fire inde i Stuen, hvor ogsaa Marit sad, og talte der det, som ingen af dem likte undtagen Ivar. Han vilde ikke bare gaa til Storeggen, men med Kompas og Haandlod gjøre flere Døgns Slag ud i Havet

nordenom for at finde det, som han hele sin Livstid havde stundet efter, nemlig Grundene om Havbroen. Det fik nu engang briste eller bære med den Sag, og Sønnerne fik sige fra, om de vilde følge ham.

Ivar reiste sig straks og sagde «Ja», men imellem de andre blev der en Stunds Taushed. Endelig mente den ene af dem, der hed Anders, noget veg i Stemmen, at deres Far nu var vel gammel til at friste paa slige udfarendes Leder. Men da svarede Marit mod Sædvane vredt, at de alle fik beraade sig vel, om de vilde lade deres Far reise alene med Fremmedfolk, som han kunde sanke for Penge; hun gik isaafald selv ud med ham.

Og dermed var Sagen afgjort.

Men nu yttrede Per Skodje, at han vilde, at Ivar, der havde mange Børn, skulde blive hjemme. Hermed var Ivar i Begyndelsen ilde tilfreds; men den gamle var ikke til at røkke.

Saa seilede de da ud med Leiefolk forresten. Meningen var, at der forinden skulde fiskes, saavel ude paa Faldgarden og Bankern, som paa Storeggen, saa de kunde vælge beleiligt Veir.

De to gamle holdt forud en Andagt sammen i Stuen, og Per havde derunder gjort Bøn om, at det maatte times ham at finde Havgarden paa denne Reise.

Det var den en og tyvende Februar 1786, at han saaledes lagde ud fra sin Gaard Sørvig inde ved Kilsfjorden i Volden med god Seilbør udover.

Hans Hustru stod og saa efter Baaden hele Formiddagen, til det sidste af Seilene kom bort bag Holmen, hvor Fjorden bøier.

Han var ventendes hjem om vel et Par Maaneder.

I den Tid gik Marit og syslede uden at sige videre – kun sad hun ofte i lange Stunder og læste i Postillen netop paa det Sted, hvor den gamle havde læst sidste Gang, og hvor Brillerne, som han havde lagt efter sig, endnu laa. Der var en Tid overvættets stormfuldt Veir.

Da det lakkede mod Hjemkomsten, blev hun igjen meget urolig og kunde næsten ikke være stille noget Sted.

Da kom der en Dag et Par Fremmedfolk fra Udbygderne op i Stuen til Ivar og

bragte Bud. Men, som de havde berettet det, saa Sønnen hende staa hvid i Døren – hun havde set dem komme og hørt det altsammen.

Ottringen var for fjorten Dage siden fundet i Sjøen noget østlig for Storeggen, seilet midt over ved Forrummet, der endnu hang ned. Baaden var rimeligvis gaat rundt, men laa nu med lidt af Æsingen og Forog Agerstavn oppe af Vandet, samt med knækket Seiltofte. Forliset maatte være sket længere ude for et Par Dage siden, eftersom Strømmen satte indover, og af Folkene saas kun Per Skodjes Lig, der flød efter Baa den, indviklet i et af Garnene, der havde taget Bugt om en af Rorhagerne.

Hans Lig var sidste Søndag jordet ude ved Skodje Kirke.

De havde i den haarde Kuling fra Land ikke kunnet bugser Baaden ind, men, saavidt muligt, reddet det lille, som var igjen, derunder et af Seilene, som de havde skaaret fra, samt et Par Haandlodder, der var fastsurrede om den løse Bagtofte, som de havde med sig.

Baaden havde – tilføiede den fremmede noget efter – øiensynlig ført fuld Ladning af Kveite og Lange; men, da de selv netop i al den Tid havde været ude paa Storeggen, kunde dette ikke være fisket der, og meget tydede paa, at den havde faret paa en anden Led end den vanlige derude i Sjøen.

Ved disse Ord kom der et underligt Skin over den gamle Kones Ansigt. Hun foldede Hænderne over Brystet, og saa ud, som hun takkede for noget, idet hun vendte sig og gik alene hjemover.

Da Ivar, efterat have stedt Fremmedfolket til Hvile, en Halvtimestid efter kom ind i Stuen til Moderen, fandt han hende ligge paa Knæ med Hovedet ned mod Bænken støttet mod de foldede Hænder. Hun græd og takkede Gud, fordi han havde bøn hørt hendes Mand og ladet ham se Havbroen, før han lukkede sine Øine, saa hans Sjæl kunde faa Ro.

Den følgende Morgen bragte Ivar Toften med Haandlodsnerne. Blyet var slitnet af paa dem begge i Enderne; men Ivar viste hende nogle Løkker, der var knyttede til Mærke, og begyndte at favne op Længden – han havde først gjort det samme for sig selv udenfor. Paa den ene talte han otteti, niti og hundrede og ti Favne til de forskjellige Løkker, og paa den anden fire Maal mellem et og to

hundrede Favne.

Deraf skjønnede de forvist, at den gamle baade havde fundet Bankerne, og at han havde ligget derude og fisket.

Men naar Ivar siden søgte at give denne sin Vis hed til andre, mødte han altid det samme, som hans Far havde mødt; – det kunde være saa mange andre Ting.

– En Graadag i Regnhøsten, medens Rognebærrene hang røde mellem det gule Løv i Præstegaardsalléen, kom en Kone op paa Studerværelset til Præsten. Konen var Per Skodjes Hustru Marit, og hun kom, sagde hun, for at takke og betale for Jordfæstelsen.

Præsten talte en Stund med hende; han havde godt kjendt hendes Mand og vidste, hvordan han havde havt det. Efterat de igrunden var færdig, blev hun endnu staaende, og han forstod, at hun havde noget paa Hjertet, som hun havde ondt for at rykke ud med. Endelig kom det.

Hun vilde gjerne bede om Lov til istedetfor et almindeligt Trækors paa Graven med malede Bogstaver, at sætte en Kampesten, som Sønnen Ivar havde med sig i Baaden, og hvorpaa han med store Bogstaver havde hugget ind hendes afdøde Mands Navn med et Kors over. Præsten sagde, at hun maatte gjerne det, skjønt det ikke var Skikken.

Da brast hun atter i Graad, – hun havde ikke ventet den Godhed saa let; og Præsten, der misforstod hende, trøstede da som sidste Ord med, at hendes Mand dog havde været vanfør og svag paa Sjælen; hun burde nu helst takke Gud, som tog ham, og ikke sørge over al Maade.

Hun saa en Stund stort forundret paa ham, som om hun ikke rigtig fattede hans Tale, og svarede derpaa sørgmodigt de ord, som han dengang ikke forstod, men som han ofte senere maatte huske paa:

«Maa ikke jeg sørge og græde, Præst! – jeg tykkes, jeg kunde græde for hele Søndmør.»

*

Disse gamle Forestillinger om Banker udenfor i Havet har forlængst vist sig at indeholde Virkelighed. For en Mandsalder siden gjenopdagedes Fiskebanken

«Havbroen».

FINNEBLOD

I Svartfjorden nordpaa ved Senjen bode en Gut, som hed Eilert. Nabofolkene var Sjøfinner, og mellem deres Børn var der en liden bleg Pige, der var mærkværdig ved sit store mørke Haar og sine store Øine. De bode bag Fjeldhammeren paa den anden Side af Odden lige nede ved Sjøen og drev Fiskeri ligesom Eilerts Forældre; men deraf kom det ogsaa, at der ikke var videre Venskab mellem dem; thi den nærmeste Fiskeplads var liden, og hver vilde helst ro den alene.

Uagtet Forældrene aldrig likte det videre og tidt forbød det, sneg Eilert sig dog jevnlig ned til Finnens. De fortalte der altid Eventyr, og han fik vide underlige Ting om alt det, som var til inde paa Fjeldet, hvor Finnerne har sin Hjemstavn, og hvor der i gamle Dage bode trolkyndige Finnekonger, samt tillige om det, som var til under Havet, hvor Havmanden og Draugene har sit Rige.

Naar Eilert i Mørkningen skyndte sig hjemover Veien om Odden langs Stranden over «Tangnæsleren», turde han næppe se sig om, og Sveden kunde mangengang perle ham af Panden.

Eftersom Uvenskabet steg med Forældrene, fik de meget at udsætte paa hinanden, og Eilert hørte hjemme adskilligt ondt om Folket nede hos Finnens.

Han hørte ogsaa at det var Skam at have Finneblod i sig, og at det var, fordi Finnerne ikke var saa gode som andre Folk, at Øvrigheden gav dem deres egen afsondrede Begravelsesteig paa Kirkegaarden og deres særskilte «Finnebaaser» inde i Kirken. Dette havde Eilert set med sine egne Øine i Bergs Kirke.

Alt dette gjorde ham meget ondt, thi han kunde ikke for, at han holdt af

Folkene nede hos Finnens og især af den lille Zilla, med hvem han altid var sammen. Han havde nu faat ond Samvittighed ved at lege med hende, og naar hun stirrede paa ham med de store, sorte Øine, hændte det, at han holdt paa at blive ræd – han tænkte da paa, at hun og hendes hørte til de fordømte.

Hun studsede ofte ved hans underlige Væsen mod hende, og gav sig da til at le og ærte ham.

En Dag fandt han hende siddende paa en Sten nede i Fjæren. I Fanget havde hun en E'fugl, som var skudt og nylig maatte være død, thi den var endnu varm, og hun græd bitterlig over den. Det var, hulkede hun, den samme Fugl, som hvert Aar havde havt sin Rede i deres Udhuskjul – hun kjendte den godt og viste ham en rødfarvet Fjær i dens hvide Bryst. Den var bleven truffet af ét Hagl, og der var kun kommet en eneste rød Blodsdraabe ud; den havde søgt at naa Reden, men var død underveis i Stranden. Hun græd, som om Hjertet skulde briste, og tørrede efter Finnernes ivrige Maade Ansigtet i sit Haar.

Eilert lo gutteagtigt af hende, men han var derunder baade bleg og meget overdreven i sit Væsen. Han turde ikke fortælle hende, at han den Dag bagom Næsset havde afskudt sin Faders Gevær paa maafaa efter en Fugl, som et langt Stykke ude kom svømmende indover.

En Høst var Eilerts Far fortvilet. Det viste sig Dag efter Dag ude paa Fiskepladsen, at hans Liner hang saagodtsom tomme for Fisk, mens han samtidig maatte se paa, at Finnen drog det ene rige Dræt efter det andet. I hans Stue herskede der nu dobbelt Bitterhed mod dem, og det blev tilslut en afgjort og vis Sag, at der var Finnetroldom med i Spillet.

Herimod var der kun ét Raad, nemlig at stryge Kirke gaardsmuld paa Linerne, men det turde ikke bruges, da man derved fornærmer de døde.

Eilert grublede haardt over dette; han syntes næsten, han havde Del med i den Gjerning, fordi han var saa vel kjendt med Finnefolkene.

Den følgende Søndag var baade de og Finnefolkene ude ved Bergs Kirke, og han listede da hemmelig en Haandfuld Muld ned i Lommen fra en af Finnegravene.

Samme Aften, da de kom hjem, strøede han ubemærket Mulden over sin Fars

Linesnører.

Forunderlig nok viste det sig næste Gang, denne trak sine Liner, at der kom Fisk paa som før. Men Eilerts Angst blev efter dette ubeskrivelig. At bede den døde «om Forladelse», er det eneste Middel, som hjælper mod den Slags Gjerning, ellers drages man en Nat af en usynlig Haand hen til Kirkegaarden – det nytter ikke, om man saa var surret fast med en Jægtetrose.

Men, da Eilert blev voksen og færdedes mere ude blandt Folk i Bygden, begyndte han at synes, at det gamle Kjendskab var leit for Folks Skyld. Der var ingen, som ikke mente, at der jo var Skam i Finneblod, og han søgte derfor altid at gaa undaf Zilla, hvor flere var sammen.

Pigen forstod det nok; thi hun holdt sig i den senere Tid afveien fra hans Gang.

Men engang kom hun alligevel, som hun havde for Skik fra Barnstid, over i Stuen og bad om at faa følge med, naar de rode til Kirke den næste Dag. Der var da netop Fremmedfolk tilstede inden ifra Bygden, og saa svarede han haanligt: «For Finnetroldskab hjælper kanske Kirketvæt! –»

Siden talte hun ikke til ham.

Saa hændte det en Vinter, at Eilert laa alene ude paa Haakjærringfiske. Da bed en Haakjærring paa. Baaden var liden, og «Haabranden» stor; heller ikke vilde Eilert give sig, og Enden paa Basketaget blev da, at Baaden hans kantrede.

Han laa siden hele Natten paa Hvælvet i Taage og haard Sjø.

Som han sad næsten hensovnet i Døsigheden og sløvt kjendte, at det kunde ende, naar det skulde være, saa han med ét en Mand i Sjøklæder sidde overskrævs paa den anden Ende af Hvælvet og glo stygt paa sig med et Par matte, rødlige Øine; – han var saa svær, at Hvælvet holdt paa at synke langsomt ned paa den Kant, hvor han sad. Saa blev han pludselig borte, men Eilert syntes nu, at Skodden aabnede sig – det var med ét blevet stilt i Sjøen med kun sagte Duvninger, og foran ham laa en liden lav, graa Holme, hen imod hvilken Baaden langsomt drev.

Skjæret var vaadt, som om Sjøen nylig havde flydt over det, og oppe paa det

saa han en bleg Pige med saadanne vakkre Øine. Hun bar et grønt Klædesskjørt og om Livet et bredt Sølvbelte med Figurer i. Livstykket var af tarrebrunt Skind, og under Snøringerne foran, som var af grønt Sjøgræs, sad et skumhvidt Særkestykke som Fjærbrystet paa en Sjøfugl.

Da Baaden kom ind paa Holmen, steg hun ned imod ham og sagde, som om hun kjendte ham godt: «Kommer Du nu endelig, Eilert, – jeg har ventet paa Dig længe!»

Eilert syntes at der gik ham ligesom et iskoldt Gys gennem Kroppen, da han tog den Haand, der hjalp ham iland.

Midt paa Holmen viste der sig en Aabning med en messingbeslaat Trappe som ned til en rigtig gjild Kahyt. Mens han stod og betænkte sig lidt, saa han to svære Haabrande svømme nær ved.

Som de steg ned, sænkede de to Haabrande sig, forunderlig nok, retsom om Skjæret var gjennemsigtigt, langsomt ned med dem, en paa hver Side af Trappen.

Da Pigen mærkede, at han var ængstelig, sagde hun, at det bare var hendes Fars Livvagt. Hun vilde nu føre ham ned til ham, og lagde til, at, om han syntes, at den gamle ikke var saa farlig vakker, saa maatte han bare ikke blive ræd, og heller ikke undre sig formeget over, hvad han saa.

Der var en vid Sandgrund med kridhvide, røde, blaa og sølvglinsende Skjæl, Enge af forskellige Sjøgræs, Fjelde med tyk Buskskog af Tang og Tarre, og om Siderne gik der Fisk ligesom Fuglene myldrer om Fuglebjergene.

Høit oppe saa han noget, der lignede en mørk Sky med hvide Bræmmer.

«Det, Du ser der, er et Fartøi,» sagde hun. «Der er haardt Veir deroppe nu, og under det gaar han, som sad oppe hos Dig paa Hvælv inat. Forliser det, hører det os til.»

Idet hun sagde dette, kom der et vildt, rovgjerrigt Glimt i hendes Øine, som imidlertid straks forsvandt.

Overhovedet var det ikke let at komme paa det rene med hendes Øine. I Regelen var de uudgrundelig sorte, men en Glans som en Natbølge, hvori

Morilden spiller; men saa kom der undertiden et lyst, sjøgrønt Skjær, som naar Solen skinner dybt ned igjennem Sjøen.

Af og til kom de forbi en i Sanden halvt begravet Baad eller et Fartøi, af hvis Kahytdør og Vinduer Fiskene svømmede ud og ind.

Ved Vragene vandrede Menneskikkelser, der syntes at bestaa af bare blaa Røg. Hans Ledsagerske forklarede, at dette var Aander af druknede, som ikke havde faat kristen Jord.

Længere henne gik Veien tværtover en dyb, mørk Dal, der strakte sig nordostover under Finmarken, sagde hun, og her bode de gamle Finnekonger, der var omkomne paa Havet.

Der sad paa en Stenblok en runken, gul Fin med rindende Øine og en mørkerød, blank Guldkrone. Det store Hoved rokkede frem og tilbage paa en tynd, vissen Hals, som om det bevægedes af Strømningen i Vandet.

Midt paa en Slette, der aabnede sig foran dem ved en Svingning af Veien, stod endel Huse sammen som en liden By, og et Stykke fra saa han en omvendt Kirke uden Spir, der stod med det lange, spidse Taarn ligesom speilet ned i Vandet. I Husene, forklarede Pigen, bode hendes Far, og Kirken var en af de syv, som stod i hans Rige, der rak over hele Helgeland, Salten og Finmarken. Nogen Tjeneste holdtes der endnu ikke i dem, men den kom nok, naar den druknede Bisp, som sad udenfor og grundede, bare kunde komme paa den Herres Navn, som skulde tjenes, – da skulle alle Draugene faa Kirketvæt. Nu havde han siddet der og grundet i otte hundrede Aar.

Ved dette blev Eilert hel underlig tilmode og endnu mere, da han tænkte sig om og mærkede, at han nu ogsaa selv havde glemmt det.

Mens han stod i de Tanker, saa Pigen angstfuldt paa ham, næsten som om hun vilde hjælpe ham at lede, og blev saa med engang ligbleg.

Havdraugens Hus, som de nu kom til, var bygget af Baadhvælv og store Vrag, i hvis Indsænkninger der lig et Tørvtag voksede alskens Sjøgræs og slimet Grønske. Tre kjæmpesvære, grønne Stolper fulde af Skjæl dannede Indgangen, og Døren bestod af bundsunkne Vragplanker med Klinksøm i. Midt i den sad som et Haandtag en svær, rusten Fortøiningsring af Jern med en afslidt Stump af en tyk

Skibstrosse hængende ved. Da de kom did, strakte en stor, mørk Arm sig ud og trak Porten op.

De var nu i en hvælvet Stue med fint Skjælsand paa Gulvet. I Krogene laa der alskens Toug, Garn og Baadredskab og mellem dem Tønder og forskjelligt Skibsinventar.

Paa en Garndyngge med et gammelt, rødbarket Seil over saa Eilert Havdraugen, en bredskuldret, sværtbygget Kar med Blankhatten skjøvet tilbage høit op paa Hodet, med mørkerødt, stridtottet Haar og Skjæg, smaa graadige Haakjærringøine og en bred Mund, om hvilken der for Øieblikket laa et godsligt Sjømandsgrin. Huden var mørk og lodden ved Halsen, og det øverste af Fingrene sammenvokset.

Han sad med nedbrættede Sjøstøvler, og de tykke, graa Uldstrømper rak langt op paa Laaret. Den rummelige Skindtrøie var aaben, og om Halsen havde han et rødt, uldent Kjøbeskjærf.

Da Eilert kom, reiste han lidt paa sig og sagde godsligt: «Goddag, Eilert, – Du havde nok et haardt Basketag igaar!» – og dermed sendte han en Straale Tobakssaft ud som Sprøiten af en Hval.

Med den ene Fod, der til det Brug med engang blev helt forunderlig lang, krøgede han frem fra Krogen en Hvalfiskeryghvirvel til Kubbestol for ham og skjød derpaa med Haanden frem en lang Skibskiste, hvorpaa stod opdækket de kosteligste Retter.

Han begyndte nu at snakke baade om et og andet. Men hvergang han lo, blev Eilert fælen; thi Munden gabte betænkeligt svært og viste en grønlig, spids Tandrad med lange Rum mellem hver Tand, saa de lignede en Række Baadkjeiper.

«Du sled haardt igaarnat, Eilert; men det var ikke gaat Dig saa ilde, dersom Du ikke havde strøget Dødmulden paa Snøret og nægtet Datter min Kirket» her brød han sig pludselig af, som om han var kommet til at sige formeget og Eilert opfangede idetsamme et Øiekast hen paa sig saa dødelig hadefuldt, at det grøssede nedefter Ryggen. Han kjendte Pusten af den andens Latter som en kold Rosse om sig.

Naar Folk bare vilde slippe Baadene sine, vedblev Havdraugen, saa var han ikke saa begjærlig efter Mandskabet, men det var Rækveden og Drivtømmeret, som det nu engang var hans Forretning at sørge for. Naar der blev Mangel maatte han have Baad eller Fartøi, deri kunde ingen fortænke ham.

Han stirrede en Stund stivt og ligesom grundende hen for sig, strakte sig saa bagover med Kroppen og Fødderne langt ud paa Gulvet og gispede slig, at Over- og Underkjæben lignede to modvendte Baadhvælv. Derpaa sovnedes han ind med Nakken mod Seilet.

Da stod Pigen atter ved Siden af Eilert og bad ham følge sig.

Og straks stod de igjen oppe paa Skjæret.

Og nu gjaldt det at berge Livet.

Sit svære, mørke Haar slog Pigen om hans Ansigt som et Omhæng, og Kinden følte han hvile op til en hvid Sjøfuglebarm, der var saa lun og søvngivende, – en enkelt rødlig Fjær, som sad i, fremkaldte et dunkelt Minde.

Efterhaanden sank han hen i en Døs og hørte hende nynne en Vise, der mindede om Bølgegangen, naar den en rolig Soldag skvulper op og ned i Stranden:

– – «Aa sig, kan Du mindes de tusinde Gange
vi løb ned i Fjæren for Smaamort at fange?
Med Dragsuget sprang vi saa begge omkap,
fra Kallen i Havet bestandig vi slap.

Ja, mangt skal Du mindes, imens jeg Dig vugger,
og Havgulen blæser og Bølgerne rigger,
– hun sidder og graater nu over din Kind,
som gav Dig sin Sjæl, men kun lev'te ved din.

Men engang som E'fugl ind Fjæren jeg styred,
da laa Du bag Stenen med Riflen og fyred,
Du traf mig i Brystet, og Blodstriben der er,
Vennen min, Mærket, jeg efter Dig bær.»

Det forekom Eilert, som om hun sad og graat over ham, og at der af og til

faldt en Draabe som et Sjøskvæt ned paa hans Ansigt. Han følte nu, at han holdt saa inderlig af hende.

Saa blev han igjen urolig.

Han syntes, der kom en Hvalfisk til Skjæret, som sagde, at han maatte skynde sig, og, da han stod paa Ryggen af den, stak han et Aareskaft ned i Luftbordet for at hindre den fra at skyde under Sjøen igjen. Han mærkede, at Hvalen paa det Vis kunde styres, eftersom han lagde Aaren over paa høire eller venstre Side, og nu gik det opefter hele Finmarkslandet, saa Øerne føg forbi som smaa Holmer. Bag sig saa han Draugen i sin halve Baad i slig Fart, at Skumskavlen stod midtmasters.

Lidt efter laa han igjen paa Skjæret og syntes, Pigen bøiede sig over ham og sagde: «Det er mig, Eilert!»

Ved dette vaagnede han og saa, at Solstraalerne netop randt over det vaade Skjær, og at Havjomfruen endnu sad ved Siden af ham.

Men lidt efter forandrede det hele sig for ham, og blev til Solen, som randt gjennem Ruden ind paa Sengen i Stuen hos Finnens, og ved Siden af sad Finnepigen og støttede ham om Ryggen. De havde trot, at han skulde dø. Han havde ligget i Vildelse slig i seks Uger, siden Finnen havde berget ham ind efter Forliset.

Siden syntes han, at han aldrig havde hørt en urimeligere og mere hoffærdig Tale, end at der skulde hænge Skam eller noget ringt ved at være af Finneblod. Og samme Vaar blev han og Finnepigen Zilla trolovede og til Høsten gifte.

SVEND FØYN OG ISHAVSFARTEN

(1870)

Finmarkshvalen har to Egenskaber, der egentlig skulde beskyttet den mod alle Efterstræbelser. Den er samtidig Jordens stærkeste og – magreste Hval, hvilket vil sige, at Jagten paa den er paa én Gang baade den vanskeligste og den mindst lønsomme af al Hvalfangst. For at den skulde blive en fordelagtig stadig Bedrift, maatte der udfindes en Maade, hvorpaa den kunde fanges i Mængde, og Udbyttet tilgodegjøres i det store – og det er dette, Svend Føyn har gjort.

Hvalerne er Oceanfiske; de svarer i Fiskenes Rige til Oceandamperne blandt Skibene, og, som bekjendt, er Hvalfiskearterne ved Sydpolen andre end de oppe ved Nordpolen. Den hede Ækvator skiller mellem dem som en uoverstigelig Mur og hindrer dem fra at naa ind paa hinandens Omraade og blande Arterne. Hvalen har ogsaa Æren af at være den første Opdager, der har fundet den nordlige Gjennemfart om Amerika. Man har nemlig paa Amerikas Vestside ved Kurilerne fanget Hvaler, der har baaret mærkede Harpuner fra Hvalfangerne paa Østsiden oppe i Davis-Strædet, og da Hvalens Natur ikke tillader den at være længere end en halv Time under Vandet uden at puste, slutter man deraf, at den maa have fundet et isfrit Løb for den nordlige Gjennemgang. Det er imidlertid ikke disse interessante Omstændigheder, vi her har at holde os til; vi vil kun fremholde det ene Faktum, at af alle Hvalfiske paa Jorden skal Finmarkshvalen være den uden Sammenligning stærkeste og raskeste; thi det er dette, som har gjort dens Fangst til en Opgave for Geniet.

Hvor stærk den er, kan slutes af følgende Historie, som, uagtet vi har talt med de troværdigste Øienvidner – ja bl. a. med Svend Føyn selv – og tillige paa andre Maader har faat stadfæstet Sagen, dog endnu staar for os som næsten utrolig. Til dens Forstaaelse skal vi her forudskikke en liden Forklaring over Fangstmaaden, saaledes som vi har opfattet den.

I passende Nærhed udskyder Kanonen i Dampskibets Forende mod Hvalen en Harpun med en Line efter sig. Saasnart Hvalen føler sig saaret, sænker den sig under i Dybet, og nu begynder et forceret Løb, hvori Damperen, idet Linen med passende Modstandskraft gives ud, maa gjøre Følge, trukken af Hvalens uhyre

Kraft. Det gjaldt før om at komme Hvalen paa ny saa nær, at man kunde faa skudt Granaten ind i den. Nu bruges derimod kun én eneste Harpun, foran hvis bevægelige Hager sidder som Spidse en Sprænggranat, der eksploderer ved Hvalens eget Ryk. Feilen ved de forrige Sprænggranater, som Føyn efter Idé fra Grønlandsfangsten anvendte, var den, at Hvalen vistnok sprængtes, men paa Grund af sin Magerhed ofte med det samme sank og tabtes. Føyns Tanke, som han iaar har realiseret, blev derfor nu at faa Hvalens indre fyldt med Gas fra Bomben, der trænger ind sammen med Harpunen. Ved dette Middel vilde Hvalen kunne holdes oppe og flyde som en almindelig Grønlandshval.

Det var med en indskudt Harpun i Livet, at Hvalen en Dag fo'r afsted med Føyns Dampskib paa 20 Hestes Kraft efter sig. Det bar mod Vinden, og Føyn satte op en Bredfok for at stoppe paa; men Fokken revnede for Trykket, da Vinden efterhaanden steg til en stærk Kuling med Sjø. Maskinen orkede ikke at arbeide imod Farten, der gik stik imot Veiret, og slig blev det ved under stigende Storm i hele ti Timer, idet Sjøerne slog indover Dampskibets Forende.

Der var nok dem ombord, som syntes, det ret nu kunde være forsvarligt, om Trossen blev kappet. Gamle Svend Føyn gik imidlertid taus frem og tilbage paa Dækket, og hvad han vilde, vidste man.

Hans Hustru, som var med, laa nede i Kahytten, og Føyn befandt sig saaledes «i sin Families Skjød» og vistnok netop ret i sit Es.

Situationen blev imidlertid mindre og mindre glædelig; det var, som om man havde harpuneret selve Sjøguden istedetfor en Hval, saa evigt og utrætteligt vedblev den Løbet. Da Trossen saa endelig sprang, lettedes vistnok mangt et Hjerte ombord – kanske i Stilhed Svend Føyns med; thi Veiret var steget til Storm.

Men hvor mange Hestes Kraft har ikke ligget i denne Hvalfiskespol!

Da det saaledes har vist sig, at Maskineri og Seil og Sjø i Forening ikke formaar at give Dampskibet den rette Magt til at holde igjen, har Føyn opfundet en Tverbom med Falddøre eller noget lignende, der under Farten kan «strike igjen» nede i Vandet som en bred Væg, og nu iaar prøvet, om det holder.

En saadan Sport i fuld eventyrlig Kjæmpestil kunde Jordens Keisere og

Konger misunde ham!

Det er imidlertid ikke som «Sport», at Svend Føyn driver denne Fangst, skjønt vi nok tror, at det eventyrlige og dristige tør have havt sin Indflydelse paa hans Beslutning. Det er ham en Forretning, der skal give Udbytte for ham selv og Landet.

Det heldige Udfald maatte saaledes bero paa de to Spørgsmaal, om der ved Finmarkens Kyster er i fornøden Mængde en stadig Tilgang af Hvaler, og om Fangsten samt Tilgodegjørelsen lod sig drive saa at sige maskineller fabriksmæssigt.

Den første Tvil om Hvalfiskens Mængde havde Føyn faat tilfredsstillende besvaret ved Forespørgsler hos ældre, erfarne Mænd oppe i Finmarken, skjønt det vistnok ogsaa hed, at baade Isforholdene og ellers Aaringerne i den Henseende kan øve en overordentlig vekslende Indflydelse.

Det andet Spørgsmaal har han løst dels ved den nye Fangstmaade med Dampskib og Granatharpun, dels ved Oprettelsen af Guanofabrik.

Fangsten har foregaaet med vekslende Held – som oftest efterat Føyn i Februar har seilet med Damp- og Seilskib til Kysten af Grønland og fældet Sælhund. I et Aar fældedes 32 Hvaler med Sprænggranat, hvoraf dog endel tabtes. Iaar er der med to Dampskibe fældet indtil 21de September ialt 36 Hvalfiske til en Værdi af over 20,000 Spd. eller, medregnet Barderne, ca. 30,000 Spd., foruden hvad der tilgodegjøres af Guanofabriken i Varangerfjorden.

Svend Føyn er en velbygget Mand med graat Haar, isblaa eller graa, aldeles ikke sentimentale Øine, og et Ansigt, der er skarpt i Bougen som en Jerndampbaad. Da han ved min Indtrædelse hjemme hos ham reiste sig af Sofaen, mindede han ikke saa lidt om en Isbjørn paa en Flage; han har noget ved sig af dens islyse Let. Svend Føyn er en Mand, som vil det, han vil; men han har altid havt ondt ved at faa andre til at forstaa sine Idéer, før Resultatet har kronet dem.

Paa et Maskinværksted smedede han saaledes, da man satte Theorien imod hans Ordre, tilsidst med egen Haand sin bestilte Dampskibsskrue i den Vinkel,

som han nu engang for sit Øiemed trods al Theori ønskede den, og slig har han taget sig selv tilrette mangen Gang i Livet. Man maatte selv være et Stykke af et Geni for altid at kunne gaa efter, hvad han egentlig mener med Tingen, og hans Granatharpun havde sikkerlig ikke kostet 40,000 Spd., dersom han havde havt en tilstrækkelig sindrig Mand ved Siden af sig, der mekanisk kunde forløst hans Tanke.

Føyn er, i Korthed sagt, et Villiegeni, og har det ikke med megen Tale. Han er den i vort Lands Sjømandsverden, der har vakt den største Opsigt siden de gamle Sjøheltes Dage. Hans Natur er bygget for Modstand og for at overvinde Hindringer. Derfor har han ogsaa opsøgt sig sin egen Tumbleplads: Ishavsarten; det almindelige Hav var ham ikke eventyrfuld nok.

Har Læseren nogen Gang været ombord i en Ishavs farer? Der er Anledning dertil, naar de om Vinteren ligger hjemme i Havnen udenfor Nøtterø i Nærheden af Tønsberg, hvor Føyn og den vovsomme Kaptein Bruun samt Jacob Melsom, de tre mærkeligste af vore Ishavskapteiner, bor.

Ishavsfarernes stærke Konstruktion kan aldrig egentlig gjøres forsvarlig nok. For en svær Pres af Seil skal de forceres hundredemilevis frem mellem Isstykker, der ligger som ophugget Sukker. Skuden tørner i Farten mod et Isstykke; det ryster over hele Fartøiet fra Mastetoppen ned til Kjølsvinet, og man har ondt for at staa paa Dækket. Atter tager Skibet Fart for den svære Seilpres, atter stamper det i mod Iskanten, atter den samme Rystelse. Denne Forceren af Isen er klarlig ikke for nervøse Mennesker, og da Forfatteren var ombord, tænkte han med forbauset Beundring paa den Matros's Hjerneboks, som sover nedenunder med Hovedet nær Stevnen, medens disse Stød i ét væk gaar for sig knap en Alen fra det. Selv en Elefant maatte i Længden faa Hovedpine af dette; men Ishavsfareren lader nu til i alle Dele at have en helt anderledes vel fortømret Natur.

Gjennem den af Bølgegangen brudte Drivis arbejder Fartøiet sig op til Polarisens faste Kant, der løber i nordevstlig Retning flere hundrede Mile, idet der af og til gaar som brede Fjorde eller Aabninger ind i den.

Underveis oplever man paa Farten mellem Isstykkerne de arktiske Eventyr. Man har om sig i Luften især Graamaagerne og den forunderlige skjønne, hvide

Elfensbensmaage, hvoraf Kristiania Museum nu endelig har faat et Eksemplar, og paa Isstykkerne ser man Sælhunde eller vel endog af og til en Isbjørn paa Fangst. Den intet anende Sælhund gribes pludselig af en Lab, der dukker op til den nedenfra under Iskanten; det er Isbjørnen, som har naaet hen til sit Bytte ved at svømme det sidste Stykke under Vandet.

Isbjørnen er iøvrigt ved de nuværende Geværer ikke længer den gamle, farlige Fiende. Men hvilken glubsk Natur den har, kan man gjøre sig en Idé om af følgende: Hvalen er plaget af en egen Sort Snyltedy, der lever i og ernærer sig af dens Hud, de saakaldte Hvallus (Cyamus). Disses stærke Gribefødder generer den paa det ømfindtligste, og man ser ofte de store Hvaler halvt opreiste skubbe sin Kjæmpekrop op og ned mod Iskanten som for en ulidelig Skabkløe. Ved saadanne Leiligheder styrter da den sultne, lurende Isbjørn sig pludselig paa Hvalen, begraver Gab og Klør i dens spækfulde Sider og river svære Stykker af, før den angrebne Leviathan faar Tid til at dukke under. Der harpuneres mangen Hval, som bærer den Slags Mærker efter Isbjørn.

En af Farerne i Drivisen er at blive skruet inde i den. Spørgsmaalet, om Fartøiet skal knuses eller ikke, beror her som oftest kun paa dets hensigtsmæssig skraa Konstruktion under Vandgangen, og mangen Skipper er frelst ved, at hans Fartøi paa den Vis uskadt er skruet helt op paa Isen af det uhyre Tryk.

For nogle Aar siden hændte dette en af Føyns Ishavskapteiner paa høi nordlig Bredde. Skibet sad i ugevis som en ensom liden Ø midt i en uoverskuelig Sneselette og løftedes heldigvis tilslut efter megen Knagen i Tømmeret op paa Isen. Kapteinens Observationer viste ham, at Drivisen gik sydover, og at hele Fladen tilslut maatte tørne paa og dele sig mod Island. Det vilde da komme an paa, om hans Fartøi skulde gaa med den Is, som driver østlig ned om Island og snart opløses, eller om han skulde drive vestom og kanske aldrig slippe ud af den eller ialfald overvintre i Isen. Der gik Uge efter Uge i Forventning og Ængstelse; det gjaldt om at holde Folkene ved Mod og stadig sysselsatte. Men mangen Aften, naar Kapteinen sad ved Lyset i sin ensomme Kahyt, og udenfor i Mørket kanske en Isbjørn stod og gloede paa Lysskjæret fra Kahytsvinduet, var vel Chefens Tanker ikke saa lyse.

En Dag hørtes der endelig Brag, som tydede paa, at den afgjørende

Katastrofe var forhaanden, og at Polarisen nu tørnede imod Island. Kanonskud vilde ikke faat Ørenlyd midt i det Verdensbrag, som nu brød løs, og som det overgaar al menneskelig Evne at beskrive. Det var som at overvære en af Skabelsesdagene. Isstykkerne skruede sig op under Trykket saa høit som Fjelde, og Ismarker revnede med lange Brag hundreder Mile indover. Under dette viste Observationerne, at Skibet drev østlig om Island, og at man kunde vente snar Befrielse af Fangenskabet.

Vi skal imidlertid ikke opholde os ved Ishavsfarerens Eventyr, men følge ham op til den faste PolarIskant, hvor Sælhundene og hans Forretning er. Det er i de store Fjorde og Aabninger, at Sælhundefangsten foregaar. Der ligger de henover Isen i titusindevis, mest Ungsæl, og ernærer sig hovedsagelig af en Slags rægelignende Smaadyr, hvoraf Sjøen er opfyldt.

Gammelsæl fanges til en anden Tid end Ungsælen, og Fangstmaaden er tillige forskjellig. Den gamle Sæl er mere va'r af sig og dræbes med Skud, der i den kolde Luft der nord kun giver et ubetydeligt Knald. Den troskyldige Ungsæl skydes derimod ikke, men slaaes eller stikkes i Hovedet med Ispiggen, et Redskab, som Matrosen altid har i Haanden, naar han færdes ude paa Isen, og som der er ham ligesaa uundværlig som Alpestokken for den, som gaar blandt Bræerne. Ungsælen skal have et Udtryk i sine smukke blaa Øine saa forunderlig blødt, tillidsfuldt og talende, næsten som et Barns, og dette Blik har, før Vanen til Slagteriet kom, plaget mangen Mand, som ellers ikke er saa blød af sig.

Englændere, Tyskere og Nordamerikanere har efterhaanden opgivet Sælhundefangsten, og denne Ishavs fart er saaledes nu saagodtsom udelukkende paa norsk Haand. Aarsagen hertil er visselig kun tildels den, som man har angivet, at Sælhunden oppe ved Nordpolen skulde blive sjeldnere. Sælhundenes mere eller mindre sjeldne Forekomst paa de tusinde Mile vide uveisomme Ismarker tør bero paa helt andre Forhold; ialfald støtter det rige Udbytte, hvormed vor Ishavsflaade ogsaa i dette sidste Aar er vendt tilbage til Hjemmet, i høi Grad denne Formodning. Aarsagen til, at de andre Nationer har draget sig ud af Forretningen, kan derimod med hel anden Vished være den, at de mangler de dertil egnede dygtige Sjøfolk og Skytter. De fremmede Skibe, som laa i Tønsberg, havde derfor ogsaa forsynet sig med norske Matroser og norsk Erfaring ombord,

og faktisk var det saaledes kun den Pengekapital, som var stukket i Foretagendet, der var udenlandsk.

Hvad Fædrelandet har at takke Føyn for, er, at han har ført det norske Flag under Møie og Fare ind paa et nyt, uoverskueligt Forretningsfelt og givet vor Sjømandsstand et Eksempel, der gjør, at den herefter ikke viger tilbage i nogen Konkurrence.

Svend Føyn er nu 61 Aar gammel. Hans Fader, Skibskaptein Lorentz Føyn, forulykkede paa en Tur til Moss med en Baad og efterlod sin Hustru med 5 uforsørgede Børn, hvoraf Svend var den næst yngste. Tidlig viste sig hos ham en utrættelig Arbejdslyst og Iver for sin Uddannelse. Han havde en naturlig Begavelse for Mekanik og stod som Gut ofte fra Morgen til Aften ved sin Dreierbænk. Han arbejdede saaledes en Krusemaskine og flere andre Ting, hvortil Metallet baade blev støbt, filet og poleret af ham selv. Paa Skolen duede han kun lidt og har selv siden sagt, at han der bare fik Lug og daarlige Eksaminer; men desto bedre duede han til Sjømand. Da han var bleven Styrmand, erhvervede han sig snart saameget, at han kunde opholde sig nogen Tid i London og senere ved nogen Hjælp i Paris.

Om Svend Føyn gaar der blandt Sjøfolket mange Historier. Man faar altid Indtrykket af Manden med Jernvillien og med en Energi, der for Rastløshed knapt formaar at holde sig selv i Tøile. Han mangler derhos, heder det, den fornødne Taalmodighed til at lade underordnede udvikle sine Evner efter deres egen Drift og Natur, idet nemlig alt lige til det allermindste skal udføres saa akkurat efter Føyns eget Hoved, at vedkommende selv intet Hoved faar at bruge. Uforfærdet og dristig var han altid i den Grad, at han endog fore kom andre uforfærdet at søge Faren, og herom er nok af Historier, som vi dog ikke tør opholde os ved. Paa Narvas Rhed styrede han saaledes bl. a. engang en Baad iland under en frygtelig Storm og med al Udsigt til at gaa under.

Et Træk afmalder os denne Mands ubetvingelige Villie paa sin Vis storartet. Som Chef paa et Fartøi laa han engang i sin yngre Tid flere Dage i Vindstille og tæt Taage i Nordsjøen. Da Taagen fremdeles ikke lettede, kunde Føyn ikke holde ud længer i det graa Fangenskab, men foreslog, at nogle af Folkene skulde gaa i Baaden og se til at ro ud af Taagen for, om muligt, at finde, hvor man kunde

komme ud af den. Midt paa vilde Havet, hvor man laa uden at se en Haandsbred foran sig, forekom dette Forslag alle at være den aabenbare Galskab og Livsfortabelse. Da ingen vovede, gik Føyn alene ned i Baaden og satte af. Lykken vilde imidlertid, at Taagen straks efter lettede, saa at hans fortvilede Baadfart blev overflødig.

Under en af Føyns Jagter paa Hval oppe i Finmarken hændte det Uheld, at Trossen, hvormed Hvalen løb ud, slog sig omkring hans Ben og rev ham med sig overbord. I Vandet viklede heldigvis Løkken af det susende Toug sig straks af igjen, saa han kom løs, ellers havde denne Fart været gamle Svend Føyns sidste.

Jonas Lies *Fortællinger og Skildringer fra Norge* er lastet ned gratis fra bokselskap.no